

Strafuitvoering in België anno 2020

ERIC MAES^a,
ALEXIA JONCKHEERE^b &
OLIVIA NEDERLANDT^c

Panopticon, 40 (4), 237-253
© 2019 Maklu | ISSN 0771-1409 | July 2019

- ^a Senior onderzoeker/werkleider, Operationele Directie Criminologie, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC) (Corresp.: eric.maes@just.fgov.be)
- ^b Senior onderzoeker/werkleider, Operationele Directie Criminologie, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC)
- ^c Onderzoekster, F.R.S.-F.N.R.S., Université Saint-Louis-Bruxelles en lid van GREPEC

1. VAN JUSTITIE 2020... TERUG NAAR DE LENTE VAN 2008

Binnenkort vieren we 2020, een door Justitie bijna als een soort van iconisch jaar bestempeld¹. Of alleszins toch een jaar waar lang vol verwachting naar uitgekeken werd.

Al langere tijd geleden, in de lente van 2008, kopten (Vlaamse) media “*Verwarring over vervroegde vrijlating*” (Het Nieuwsblad, 19 mei 2008), en “*Slechts één man weet hoe celstraf wordt berekend*” (Het Laatste Nieuws, 17 mei 2008), toen heel actueel nieuws dat eveneens in de Franstalige pers werd overgenomen, en dat ook vandaag niet zou misstaan. Alleen, weet iemand het nu nog? De mediaberichten werden verspreid naar aanleiding van een colloquium dat door de Hoge Raad voor de Justitie op 16 mei 2008 in de Belgische Senaat werd georganiseerd, onder de titel: ‘*De strafuitvoering: quo vadis?*’. Dit gebeurde naar aanleiding van één jaar werking van de strafuitvoeringsrechtbanken (verder verkort geciteerd als: SURB). Deze gespecialiseerde rechtbanken volgden de commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling (verder geciteerd als: VI) op die in de nasleep van de zaak Dutroux waren opgericht en vanaf maart 1999 beslisten over de VI van gedetineerden (in de plaats van vroeger, de minister van Justitie) (Wet van 18 maart 1998, *BS* 2 april 1998). Anders dan die VI-commissies nemen de SURB’s sinds hun inwerkingtreding per 1 februari 2007 niet enkel beslissingen over VI. Zij zijn – althans voor langergestrafte gedetineerden (straf totaal van meer dan drie jaar) – ook bevoegd voor de toekenning en opvolging van andere strafuitvoeringsmodaliteiten zoals de beperkte detentie en het elektronisch toezicht (Wet externe rechtspositie (“WERV”), *BS* 15 juni 2006).

Ongeveer gelijktijdig met de commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling destijds zijn ook de zgn. Justitiehuzen, die onder meer instaan voor toezicht en opvolging van hen toegewezen justitiabelen, uit de startblokken geschoten. De oprichting van de justitiehuzen beantwoordde aan een noodzaak om het sociaal werk binnen Justitie verder te structu-

¹ Zie hiervoor bijvoorbeeld de colloquia die in dit verband op 24 september 2015 en 3 maart 2016 werden georganiseerd onder de titel ‘*Justitie 2020*’ en de bijbehorende publicaties ‘*Justitie 2020: Uitdagingen voor de toekomst*’ en ‘*Justitie 2020. Straffen: waarom? hoe?*’.

rereren. Tegelijkertijd heeft België de modernisering van de openbare diensten doorgevoerd, wat heeft geleid tot de invoering van een nieuw managementmodel in de Justitiehuizen na een reorganisatieproces dat officieel eindigde in april 2008. Het doel van de hervorming was de praktijk te homogeniseren, eenzelfde aanpak te installeren in elk justitiehuis en in de effectieve uitvoering van alle mogelijke interventies te kunnen voorzien. Om de gewenste standaardisatie te garanderen werd vervolgens binnen de Federale Overheidsdienst Justitie een apart Directoraat-generaal Justitiehuizen gecreëerd (JONCKHEERE, 2009a, 2009b). Toen nog onder federaal bestuur, functioneren deze Justitiehuizen na de zesde Staatshervorming onder bevoegdheid van de Gemeenschappen, en dit al sinds 1 juli 2014 voor wat betreft de bevoegdheden en 1 januari 2015 voor wat betreft financiële middelen, personeel en logistiek (JONCKHEERE, 2016b). En hoewel de vroegere commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling intussen zijn opgeheven (in 2007) en de commissies tot bescherming van de maatschappij een paar jaar later een soortgelijk lot waren beschoren (in 2016), zijn de probatiecommissies nog steeds actief (JONCKHEERE, 2016a), naast de SURB's, nog ver weg van wat destijds in de aanloop naar de creatie van de SURB's werd voorgespiegeld.

2. OVER TIJDSVOORWAARDEN VOOR VERVROEGDE INVRIJHEIDSTELLING

De dag vanaf wanneer iemand vervroegd vrijgesteld kan worden, de zgn. VI-datum (of VLV-datum, naargelang de procedure van voorwaardelijke dan wel voorlopige invrijheidstelling), is en blijft in de beleving van gedetineerden een zeer belangrijke datum en een cruciaal gegeven in het detentietraject. Voor langergestrafte veroordeelden (i.e. veroordeelden tot vrijheidsberovende straf(fen) met een straftotaal van meer dan drie jaar), bepaalt de VI-datum niet enkel wanneer men in aanmerking komt voor invrijheidstelling onder voorwaarden. Ook de toelaatbaarheid voor andere modaliteiten wordt door deze VI-datum bepaald: periodieke uitgaansvergunningen zijn mogelijk vanaf twee jaar, plaatsing in een transitiehuis vanaf achttien maanden, penitentiair verlof vanaf één jaar, en beperkte detentie en elektronisch toezicht vanaf zes maanden vóór de datum van toelaatbaarheid voor VI.

Maar,... hoe die (VI-)datum nu precies berekend wordt, weten, ondanks het bestaan van enkele (summiere) wettelijke bepalingen, wellicht slechts weinigen. Het behoort tot de materie van wat men in penitentiare middens gewoonlijk de 'strafberekening of -becijfering' pleegt te noemen. Die becijfering heeft, algemeen gesteld, betrekking op: de bepaling van de aanvang van de (vrijheidsberovende) straf; de berekening van de datum van het bereiken van het einde van de straf (omzetting in dagen van de als effectief uitgesproken straf(delen), optelling van uit te voeren detentiedagen, aftrek van voorgaande hechtenis², etc.), en; de bepaling van de datum van toelaatbaarheid tot vervroegde (voorlopige of voorwaardelijke) invrijheidstelling, en andere daaraan gerelateerde strafuitvoeringsmodaliteiten.

Anno 2008 was de problematiek van de strafbecijfering en de uitvoering van de straf al niet zo eenvoudig. Ze was, zoals daarvoor, weinig transparant, nauwelijks of niet geregeld door formele wetgeving, vaak gesteund op reglementaire teksten – die op hun beurt soms niet of nauwelijks toegankelijk en erg verspreid waren –, en tot op zekere hoogte ook geïnspireerd door traditie en gewoonte (zie ook MAES, DELTENRE & VAN DEN BERGH, 2006). Ondanks enkele regels en limieten bepaald en opgelegd door de Wet op de externe rechtspositie (verder geciteerd als WERV), hield de penitentiare administratie bij de berekening van die bewuste VI-datum toch nog een serieuze vinger in de pap: door bijvoorbeeld – bij ministeriële om-

2 Voorlopige hechtenis of strafdelen die voor de in uitvoering gebrachte veroordelingen reeds tijdens vroegere detentieperiodes werden ondergaan.

zendbrief! (zie MO nr. 1690 van 13 november 1998) – de gekende 1/3 en 2/3-regels niet zo maar op het totaal aantal uitvoerbare detentiedagen door te voeren, maar veroordelingen op basis van eigen criteria in aparte groepen in te delen, en op die manier ook een zekere verdoken ‘sanctionering’ te introduceren (bv. voor ‘feiten gepleegd tijdens detentie’³; zie ook PIETERS, 2007).

Wat Yves VAN DEN BERGE en Frank VERBRUGGEN ons in 2014 nog vertelden over die tijdsvoorwaarden voor VI (VAN DEN BERGE & VERBRUGGEN, 2014: 43), laat ons toe om de situatie van vandaag de dag in een mooi historisch perspectief te plaatsen. In het verslagboek gepubliceerd naar aanleiding van een studiedag die door de deelredactie Penologie & Victimologie van dit tijdschrift ‘Panopticon’ werd georganiseerd, schrijven Yves VAN DEN BERGE en Frank VERBRUGGEN dat de tijdsvoorwaarden “[o]rspronkelijk” (lees: tot korte tijd voordien) nog “relatief eenvoudig” waren. Voor tijdelijke straffen vormden de 1/3 en 2/3 regel (in geval van herhaling) nog steeds de basis, met een maximum van 14 jaar⁴ te ondergaan straf voor het bereiken van toelaatbaarheid, ongeacht opgelopen strafduur. Voor levenslang gestraften lag de tijdsdrempel op 10 jaar, en 16 jaar in geval van recidive. Deze tijdsvoorwaarden waren – voor gedetineerden met een straftotaal van meer dan drie jaar – als zodanig bepaald in de WERV. Al verduidelijkte de penitentiaire administratie – zoals hoger vermeld – in aparte instructies wel hoe deze (wettelijke) regels/breken *in concreto* toegepast zouden worden (zie hoger, alsook de MO nr. 1798 van 23 april 2007, vervangen door de MO nr. 1814 van 27 november 2012), wat Freddy PIETERS, toenmalig voorzitter van de Nederlandstalige kamer van de Brusselse strafuitvoeringsrechtbank, terecht deed oprispen: “Het is verontrustend in het licht van het legaliteitsbeginsel en van de rechtszekerheid dat, zonder dat er iets verandert aan de in uitvoering zijnde straffen, een minister de duur van de tijd die een veroordeelde minimaal effectief in de gevangenis moet doorbrengen de facto dermate kan wijzigen, en dit per instructie die slechts ambtenaren bindt.” (PIETERS, 2007: 44; zie hierover ook: BEERNAERT, 2011)

Vandaag, meer dan tien jaar na opstart van de SURB's, is de situatie rond de wettelijke tijdsvoorwaarden er veel complexer op geworden; het beeld is erg vertroebeld geraakt. Nog maar iets meer dan vijf jaar na inwerkingtreding van de WERV wordt al een eerste, zo men wil: ‘motie van wantrouwen’, tegen de SURB's ingediend en goedgekeurd. De sterk door de affaire Dutroux-Martin – met name de vervroegde invrijheidstelling van Michelle Martin – geïnspireerde Wet van 17 maart 2013 (BS 19 maart 2013) (VAN DEN BERGE & VERBRUGGEN, 2014) introduceert diverse, veeleer symbolische – want in de praktijk, veelal reeds gangbare – slachtoffergerichte elementen in de bestaande WERV. Maar, daarnaast worden voor veroordeelden tot zeer lange vrijheidsstraffen ook de tijdsvoorwaarden verstrengd en de besluitvorming aangepast; VAN DEN BERGE (2019: 17) spreekt hier over “frustratie”⁵, BEERNAERT en DE BÉCO (2012: 661) ook over een “*récupération politique indécente de l’émotion (...)*”⁶. Zo moet de SURB (klassiek samengesteld uit een voorzitter en twee assessoren) in bepaalde

3 Het ging om veroordelingen voor feiten die werden gepleegd tijdens de uitvoering van een vrijheidsbennende straf, tijdens penitentiaal verlof of tijdens een ontvluchting. Als aanvangsdatum van de (uitvoering van de) veroordeling voor ‘feiten tijdens detentie’ werd niet de datum van aanhouding genomen, maar de datum van aanbeveling van deze veroordeling.

4 Hoewel de grens van veertien jaar is opgenomen in de passage over de 2/3-regel voor recidivisten, is door het Hof van Cassatie bepaald dat deze grens een algemene draagwijdte heeft en in voorkomend geval kan worden bereikt door de optelsom te maken van de 1/3- en 2/3-grens (Cass. 24 augustus 2016, AR P.16.0903F; Rozie, 2019: 296).

5 Namelijk frustratie over het feit dat Michelle Martin ondanks een zware correctionele veroordeling toch geen recidiviste was in de technische betekenis tijdens het assisenproces (VAN DEN BERG, 2019: 18, voetnoot 99).

6 Zie eveneens de parlementaire discussie: *Parl. St.*, Senaat, BZ 2012-2013, n° 5-1953/3, p. 7.

gevallen worden uitgebreid met twee correctionele rechters (art. 78, 5^e lid⁷ en 92bis *Ger.W.*⁸), is er voor de toekenning van een modaliteit unanimiteit in plaats van een gewone meerderheidsbeslissing vereist⁹, en kan op initiatief (“bevel”) van de minister van Justitie (positief injunctierecht) cassatieberoep door het openbaar ministerie worden geïnitieerd (art. 96 WERV) (zie hierover ook: HOFFMANN & NEDERLANDT, 2014). De verstrenging van de tijdsvoorwaarden vertaalt zich in het feit dat de tijdsdrempel voor veroordeelden tot levenslange vrijheidsstraf en tot straf van 30 jaar¹⁰ wordt verhoogd tot 15 jaar (voorheen tien jaar of 1/3), tot 19 jaar (voor een categorie van welomschreven strafrechtelijke inbreuken, gepleegd binnen 10 jaar na afloop of verjaring van een eerdere veroordeling tot 3 jaar of meer)¹¹, of tot zelfs 23 jaar (na eerdere criminele straf; voorheen 16 jaar). De nieuwe tijdsvoorwaarden gelden voor veroordelingen definitief in kracht van gewijsde getreden na 19 maart 2013; voor oudere veroordelingen bleef het vroegere systeem van kracht.

Een paar jaar later wordt wederom gemorrelt aan deze tijdsvoorwaarden. Ditmaal om tege- moet te komen aan de vanuit bepaalde politieke hoek trouwens al langer luidende roep om

7 Zoals laatstelijk gewijzigd door art. 23 van de Wet van 4 mei 2016 (*BS* 13 mei 2016).

8 In geval van veroordeling tot een correctionele gevangenisstraf van dertig jaar tot veertig jaar, een opsluiting van dertig jaar of meer of tot een levenslange vrijheidsstraf, met een terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, overeenkomstig de artikelen 34ter of 34quater van het Strafwetboek (art. 92bis *Ger.W.*).

9 In geval van veroordeling tot correctionele gevangenisstraf van dertig jaar of meer, tot een opsluiting of hechtenis van dertig jaar of meer of tot een levenslange opsluiting of hechtenis, met een terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank overeenkomstig de artikelen 34ter of 34quater van het Strafwetboek (art. 54, § 2 WERV, zoals laatstelijk gewijzigd door art. 6 van de Wet van 21 december 2017 (*BS* 11 januari 2018)).

10 Artikel 151 van de Potpourri II-wet (*BS* 19 februari 2016) herformuleerde dit als “*correctionele gevangenisstraf van dertig jaar tot veertig jaar, opsluiting van dertig jaar of meer of levenslange opsluiting*”. Dit artikel werd evenwel vernietigd door arrest nr. 148/2017 van het Grondwettelijk Hof van 21 december 2017 (zie in dit verband ook het Flashbericht van het College van Procureurs-generaal van 18 januari 2018 – COL 2/2018, en het interpretatief arrest nr. 28/2018 van het Grondwettelijk Hof van 9 maart 2018). Het arrest van 21 december 2017 vernietigt onder meer de bepaling dat de correctionele rechtbank (na correctionalisering) straffen tot zelfs 40 jaar zou kunnen uitspreken (zie over de evolutie van de strafmaat en de rechtspraak hieromtrent: VAN DEN BERGE, 2019).

11 Artikel 4 van de Wet van 17 maart 2013 (*BS* 19 maart 2013) dat artikel 25, § 2 van de WERV wijzigt – dat, zoals VAN DEN BERGE aangeeft, niet uitblinkt door “*leesbaarheid*” en rechters en jury’s veel opzoekwerk zal bezorgen aangezien ook buitenlandse veroordelingen in aanmerking komen (VAN DEN BERGE, 2019: 18) –, spreekt over “(...) veroordeling tot een vrijheidsstraf van dertig jaar of tot een levenslange vrijheidsstraf, (...) indien uit de motivering van het arrest blijkt dat hij voordien veroordeeld was tot een effectieve correctionele gevangenisstraf van minstens drie jaar wegens de in de:

- artikelen 102, 103, tweede lid, 106, 107, 108, 136bis tot 136septies, 137, 138, 140, 141, 146, 147, 278, tweede lid, 279, 279bis, 280, 3° tot 8°, 323, 324, 324ter, 327, eerste lid, 330bis, 331bis, 337, 347bis, §§ 2 tot 4, 348, 349, tweede lid, 352, 372, 373, 375, 376, 377, 377bis, 379, 380, 381, 383bis, §§ 1 en 3, 385, tweede lid, 386, tweede lid, 393 tot 397, 399, tweede lid, 400 tot 405, 405bis, 3° tot 11°, 405ter, 405quater, 406, eerste lid, 407 tot 410ter, 417ter, 417quater, 423, 425, 427 tot 430, 433, 433ter tot 433duodecies, 435 tot 438bis, 442quater, §§ 2 en 3, 454 tot 456, 470, 471, zevende zinsdeel van de opsomming, 472 tot 475, 477sexies, § 2, 488bis, § 2, 1°, en § 3, 518, 531, 532 en 532bis van het Strafwetboek;
- artikelen 77bis tot 77quinqüies van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen;
- artikel 4 van de wet van 30 december 2009 betreffende de strijd tegen piraterij op zee;
- artikel 30 van de wet van 27 juni 1937 houdende herziening van de wet van 16 november 1919, betreffende de regeling der luchtvaart;
- artikel 34 van de wet van 5 juni 1928 houdende herziening van het Tucht- en Strafwetboek voor de koopvaardij en de zeevisserij;
- artikel 7, tweede lid, van de wet van 12 maart 1858 betreffende de misdaden en de wanbedrijven die afbreuk doen aan de internationale betrekkingen, bedoelde feiten en dat er minder dan tien jaar zijn verlopen tussen het ogenblik waarop hij zijn straf heeft uitgezeten of het ogenblik waarop zijn straf is verjaard en de feiten die aanleiding hebben gegeven tot zijn veroordeling tot een vrijheidsstraf van dertig jaar of een levenslange vrijheidsstraf, negentien jaar van deze straf heeft ondergaan; (...).”

door de rechter ten gronde al onmiddellijk bij zijn uitspraak een niet-samendrukbaar strafdeel te laten bepalen (zie bv. al de parlementaire voorbereiding bij de VI-wet (BS 2 april 1998): *Parl. St.*, Kamer, 1997-98, nr. 1070-8, p. 44 en 81-87; MAES, 2000: 14; en nog vroeger: LEGROS, 1993). Zo voorziet de Wet van 21 december 2017 (BS 11 januari 2018)¹² nu dat in bepaalde gevallen de rechter bij de oplegging van de vrijheidsstraf een beveiligingsperiode kan uitspreken van (maximum; zie VAN DEN BERGE, 2019) 2/3 van de straf (in geval van een veroordeling tot een vrijheidsstraf waarvan het uitvoerbaar gedeelte meer dan drie jaar bedraagt en minder dan dertig jaar¹³; de beveiligingsperiode bedraagt hier dan ook maximum 20 jaar) of meer dan 15 tot maximum 25 jaar (in geval van een veroordeling tot een correctionele gevangenisstraf van dertig jaar of meer, een opsluiting of hechtenis van dertig jaar of meer of tot een levenslange opsluiting of hechtenis). Nu lezen we dus dat voortaan de in de WERV) voorziene tijdsvoorwaarden (incl. de verstrengde 'Martin'-tijdsvoorwaarden) slechts gelden, in zoverre de rechter ten gronde zelf geen zgn. 'beveiligingsperiode' zou hebben uitgesproken¹⁴. Ook hier zou men kunnen spreken van een motie van wantrouwen, ... zelfs in drievoudig opzicht¹⁵.

En nog is dit verhaal niet ten einde. Als klap op de vuurpijl heeft niet alleen de wetgever, maar intussen ook het Grondwettelijk Hof zich in een aantal arresten met de tijdsvoorwaarden gemoeid, in eerste instantie daar waar het gaat om het onderscheid op basis van de staat van wettelijke herhaling naargelang een gepleegde misdaad door het Hof van Assisen dan wel (na correctionalisering) op het niveau van de correctionele rechtbank wordt behandeld (arresten van 18 december 2014, nr. 185/2014, en van 26 juli 2017, nr. 102/2017). Het Grondwettelijk Hof concludeerde aldus dat de bepalingen over de wettelijke herhaling een discriminatie inhielden ten aanzien van de veroordeelde die werd veroordeeld wegens gecorrectionaliseerde misdaad na een eerder wanbedrijf (2/3), in vergelijking met een veroordeelde voor dezelfde feiten door een Hof van Assisen (1/3). In het ene geval wordt bij de berekening van de toelaatbaarheidsdatum rekening gehouden met wettelijke herhaling (wanbedrijf na wanbedrijf), in het andere geval kan dat niet (omdat het daar dan gaat om een misdaad na wanbedrijf). Waar deze twee voormelde arresten uit 2014 en 2017 betrekking hebben op een verschil ten aanzien van de strafuitvoering, naargelang een persoon wordt veroordeeld door het hof van assisen of door de correctionele rechtbank, heeft het Hof zich meer recent uitgesproken over het verschil in behandeling ten aanzien van de strafuitvoering, tussen personen die door een correctioneel rechtscollege zijn veroordeeld, naar gelang van het in het geding zijnde type misdrijf. Ook hier, in zijn arrest van 7 februari 2018, kwam het Hof tot de conclusie dat er sprake was van een schending van artikelen 10 en 11 van de Grondwet¹⁶.

12 Wijziging van artikelen 195 en 344 Sv.

13 In geval van veroordeling wegens feiten bedoeld in boek II, titels I, Ibis en Iter, in artikel 376, eerste lid, in artikel 394, indien gepleegd ten aanzien van één of meer politieambtenaren wegens hun hoedanigheid, in artikel 417ter, derde lid, 2°, of in artikel 428, § 5 Sw.

14 Intussen werd door de *Ligue des Droits de l'Homme* en het *Syndicat des Avocats pour la Démocratie* op 10 juli 2018 wel een verzoekschrift ingediend bij het Grondwettelijk Hof tot vernietiging van artikelen 2 tot en met 5 van de Wet van 21 december 2017 (BS 11 januari 2018) waarbij de mogelijkheid van een beveiligingsperiode wordt ingevoerd (rolnummer 6983).

15 Zo schrijft Jean-François FUNCK (2018), rechter in de Franstalige kamer van de Brusselse strafuitvoeringsrechtbank: *"Méfiance à l'égard de l'auteur, dont le juge du fond décidera, de manière péremptoire, qu'il n'est pas capable d'évoluer avant une longue période. Méfiance à l'égard du TAP et des décisions qu'il pourrait prendre. Méfiance à l'égard du système de la libération conditionnelle, alors qu'il est le mécanisme le plus adapté pour concilier les fonctions de sanction et de réinsertion de la peine."*

16 Het Hof stelt letterlijk dat er sprake is van een schending van "de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in zoverre het tot gevolg heeft dat een persoon die, in staat van wettelijke herhaling, door een correctioneel rechtscollege wordt veroordeeld tot een gevangenisstraf wegens een wanbedrijf of een gecorrectionaliseerde misdaad die oorspronkelijk, vóór de correctionalisering ervan, strafbaar was met de straf van opsluiting van vijf tot tien jaar, in aanmerking komt voor de voorwaardelijke invrijheidstelling na twee derde van zijn straf te hebben ondergaan, terwijl een persoon die, in staat van wettelijke herhaling, door een correctioneel rechtscollege

Deze arresten hebben ertoe geleid dat in de praktijk geen rekening meer werd gehouden met de staat van wettelijke herhaling. Aansluitend bij deze rechtspraak van het Grondwettelijk Hof nam de penitentiaire administratie bij schrijven van de directeur-generaal d.d. 8 juni 2018 immers het standpunt in dat bij de bepaling van de toelaatbaarheidsdatum, behoudens de door de ‘wet-Martin’ geïntroduceerde drempels en de hypothese van een opgelegde ‘beveiligingsperiode’, voortaan – maar ook retro-actief, naar het verleden toe – geen rekening meer moet worden gehouden met de staat van wettelijke herhaling, nl.: “(...) *de door het Hof gevolgde redenering, die in het verlengde ligt van vorige arresten die door het Hof in deze materie zijn gewezen, dient (...) op een meer algemene wijze te worden toegepast. Dit betekent concreet dat er geen rekening meer dient gehouden te worden met de staat van wettelijke herhaling voor de berekening van de toelaatbaarheidsdatum voor de voorwaardelijke invrijheidstelling.*”

Aan de door het Grondwettelijk Hof opgeworpen (ongrondwettelijke) situatie en het ‘probleem’ van herhaling van misdaad na wanbedrijf heeft de wetgever zopas gemeend te kunnen remediëren door het regime van de wettelijke herhaling, zoals voorzien door het Strafwetboek, aan te passen. Met de Wet van 5 mei 2019 (BS 28 mei 2019) is zo een artikel 55bis Sw. ingevoegd waardoor nu ook de situatie van ‘misdad na wanbedrijf’ als herhaling in rekening kan worden gebracht.

Zijn alle moeilijkheden hiermee nu van de baan? Blijkbaar toch niet... Ondanks voormelde recente wetswijziging op het vlak van de wettelijke herhaling blijven sommigen nog steeds tal van situaties zien waar discriminatie blijft bestaan (BEERNAERT & VANDERMEERSCH, 2019), ook op het niveau van de strafuitvoering (ROZIE, 2019). Ondertussen tracht de penitentiaire administratie tot een voor de gevangenisgriffies hanteerbare berekeningswijze te komen die recht kan doen aan voormelde wetswijzigingen en rechtspraak van de hoogste rechtscolleges van ons land. Bij wijze van samenvatting, gelden thans, volgens haar ‘interpretatie’ – waarmee niet iedereen, zoals het College van Procureurs-generaal, het klaarblijkelijk schijnt eens te zijn¹⁷ –, vandaag volgende regels. Los van de hypothese van een opgelegde ‘beveiligingsperiode’, gelden voor de veroordelingen die in kracht van gewijsde zijn getreden tot en met 19 maart 2013, de vroegere regels, maar wordt geen rekening gehouden met wettelijke herhaling (dus enkel 1/3 of 10 jaar). Voor veroordelingen die in kracht van gewijsde zijn getreden na 19 maart 2013, wordt de 1/3-regel toegepast, behoudens voor de gevallen die door de ‘wet-Martin’ worden gevisieerd (15, 19, 23 jaar). Voor veroordelingen gebaseerd op feiten gepleegd vanaf 7 juni 2019 gelden opnieuw de vroegere 1/3 en 2/3-regels naargelang wettelijke herhaling, en de door de ‘wet-Martin’ voorziene termijnen (voor de langere vrijheidsstraffen).¹⁸

wordt veroordeeld tot een gevangenisstraf wegens een gecorrectionaliseerde misdaad die oorspronkelijk, vóór de correctionalisering ervan, strafbaar was met een andere straf van opsluiting, in aanmerking komt voor de voorwaardelijke invrijheidstelling na een derde ervan te hebben ondergaan.” (GwH 7 februari 2018, nr. 15/2018, uittreksel gepubliceerd in BS 2 mei 2018)

Zie over de rechtspraak door het Grondwettelijk Hof ook (meer uitgebreid): VAN DEN BERGE, 2019; ROZIE, 2019; NEDERLANDT & MOREAU, 2017.

17 Zie vroeger bijvoorbeeld ook al de COL 03/2017 van het College van Procureurs-generaal van 23 februari 2017 (getiteld: Standpunt van het College betreffende de impact van de staat van wettelijke herhaling op de toelaatbaarheidsdatum van de voorwaardelijke invrijheidstelling) waarin uitdrukkelijk werd gesteld dat, voor een bepaalde categorie van straffen, de richtlijnen van het Directoraat-generaal EPI (gecommuniceerd op 23 december 2016) niet gevolgd mogen worden en de wettelijke herhaling steeds in rekening moet worden gebracht (p. 5).

18 Gegevens ontleend aan de tabel ‘Statuut van de straf in Sidis Suite’, opgesteld door DGEPI (toelichting aan de gevangenen overgemaakt bij schrijven van de directeur-generaal d.d. 15 juli 2019).

De situatie is er niet alleen puur technisch, qua berekening, complexer op geworden tijdens de afgelopen tien jaar. Kritische vragen mogen ook worden gesteld over de in de strafuitvoering almaar groter wordende kloof tussen kort- en langergestraften en de steeds groeiende incoherentie tussen straftoemeting en -uitvoering. Terecht merken VAN DEN BERGE en VERBRUGGEN (2014: 46) met betrekking tot de eerder door de zgn. ‘wet-Martin’ geïntroduceerde tijdsdrempels op dat *“het verschil in behandeling [...] niet altijd in verhouding [lijkt] te staan tot de overigens niet heel duidelijk geformuleerde doelstelling achter de afwijkende regels.”* Eén dag verschil in opgelegde strafmaat (straftoemeting) leidt tot een verschil in tijdsdrempel van 5 jaar (strafuitvoering), een verschil dat zelfs kan oplopen tot 9 en 13 jaar: *“Wie 30 jaar krijgt, kan pas na 15 jaar vrijkomen, wie 29 jaar en 364 dagen krijgt, al na minder dan 10 jaar.”* (VAN DEN BERGE & VERBRUGGEN, 2014: 46) In de hypothese van de nog hogere tijdsdrempels van 19 en 23 jaar (voor veroordeelden tot 30 jaar of meer), zijn die verschillen dus nóg groter. Door het verlaten van de toepassing van het breukdeel van $\frac{1}{3}$ en $\frac{2}{3}$ is de proportionaliteit tussen strafduur en tijdsvoorwaarde volgens bovengenoemde auteurs *“helemaal zoek”* (VAN DEN BERGE & VERBRUGGEN, 2014: 46).

Elders, op de grens van kort- en langergestraft, maakt dan weer het al dan niet toepassen van het hogere breukdeel (van $\frac{2}{3}$) een wereld van verschil. Daar waar het gaat om een (opgelegd) straftotaal van meer dan drie jaar dan wel tot en met drie jaar, maakt – gelijkaardig – één dag verschil in opgelegde straf ook een immens verschil in termijn van ‘toelaatbaarheid’ (en ‘effectieve’ vervroegde invrijheidstelling). Voor veroordeelden met straftotaal tot en met drie jaar wordt al sedert eind 2000 geen onderscheid meer gemaakt tussen primair veroordeelden en recidivisten (MAES, 2010; MO 6 december 2000) en wordt de $\frac{2}{3}$ -breuk dus niet toegepast. Tot voor enkele jaren betekende een straftotaal van drie jaar dan ook een (in vele gevallen, quasi-automatische) vervroegde invrijheidstelling na één jaar uitgezeten straf (d.i. na $\frac{1}{3}$), die meestal ook nog eens volledig onder elektronisch toezicht werd ondergaan. Wie een straf(totaal) van drie jaar en één dag onderging, in staat van wettelijke herhaling, kwam (en komt nog steeds) pas na 2 jaar in aanmerking voor voorwaardelijke invrijheidstelling (want na $\frac{2}{3}$ in geval van wettelijke herhaling). Dit betekent dat een verschil van 1 dag in opgelegde straf kon resulteren in een verschil van uit te zitten straf (tot VI) van (meer dan) 1 jaar, wat *“(…) wringt met het begrip ‘rechtvaardigheid.’* (PIETERS, 2007: 45)

Nu is deze situatie trouwens nog méér voordelig voor kortgestraften. Want bij schrijven van minister van Justitie GEENS (d.d. 16 mei 2017)¹⁹ wordt er voor de veroordeelden met een straftotaal tot en met drie jaar nóg een heel stuk van afgedaan: wie een straf van meer dan twee jaar en ten hoogste drie jaar hoofdgevangenisstraffen ondergaat, wordt voorlopig in vrijheid gesteld na acht maanden hechtenis (elektronisch toezicht is hier ook detentie). Voor andere straftotalen gelden nog andere (soepele) regels en wordt – behoudens uitzondering (bv. seksuele delicten ten aanzien van minderjarigen, terrorisme, vreemdelingen zonder recht op verblijf, etc.) – overgegaan tot onmiddellijke (voorlopige) invrijheidstelling (zie MO nr. 1817 van 15 juli 2015) of tot invrijheidstelling na een vast strafdeel ondergaan te hebben, bv.: na 4 maanden hechtenis bij een straftotaal (aan hoofdgevangenisstraffen) van meer dan 1 jaar en ten hoogste 2 jaar. De versoepeling van de tijdsvoorwaarden voor voorlopige invrijheidstelling werd als een ‘tijdelijke’ maatregel aangekondigd, maar geldt nog steeds, en niemand (?) weet hoelang het nog zal duren...

In elk geval is wel duidelijk dat de bifurcatie-politiek al langer ten volle speelt: een quasi continu opbod van strenge(re) aanpak van wie tot langere vrijheidsstraffen is veroordeeld,

19 Opnieuw inwerkingstelling van eerder in 2016 uitgevaardigde instructies; zie DGEPI (2017).

tegenover een meer tolerante houding ten aanzien van kortergestraften – of “(...) een gulle vrijstellingspolitiek waarbij de deur wagenwijd openstaat (...)” (PIETERS, 2007: 55) –, gedoogd onder het mom van overbevolking, daaraan gerelateerde verslechterende detentiecondities, ontevredenheid bij het personeel, ... Ook al geniet lang niet iedereen van dergelijke voorlopige invrijheidstelling, en zijn er tot op zekere hoogte ook nadelen verbonden aan de voorlopige invrijheidstelling als vorm van strafonderbreking (opschorting van de tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf, in plaats van een uitvoeringsmodaliteit ervan; zie daarover meer in detail: BEERNAERT, 2019: 288-289).

Frequente en snel opeenvolgende wetswijzigingen, doorkruist door rechtspraak van de hoogste rechtscolleges, en (tijdelijke?) instructies over tijdsvoorwaarden maken het lang niet eenvoudig om door het bos de bomen nog te kunnen zien, nog los van al die andere fundamentele vragen die rijzen in verband met coherentie, proportionaliteit, rechtszekerheid en -ongelijkheid, discriminatie... In die zin was het voornemen van minister van Justitie Koen GEENS, zoals geformuleerd in zijn Justitieplan uit 2015, om de tijdsvoorwaarde voor VI voortaan voor iedereen (maar wellicht niet: voor eens en voor altijd...?) gelijk te stellen tot de helft van de straf (GEENS, 2015), nog niet zo'n gek idee. We zouden het kunnen omschrijven als een “*legitieme, maar tezelfdertijd ... gewaagde optie*” (MAES, 2015).

Het wordt in het Justitieplan gezien als een ‘compromis’ tussen 1/3 en 2/3. Optrekking naar 2/3 is wellicht moeilijk houdbaar gelet op de capaciteitsproblematiek (er zijn nu al te weinig cellen, of teveel gedetineerden...?), maar ook is 2/3 dicht bij strafeinde gesitueerd wat gedetineerden gelet op de proeftijd van VI tot volledige strafuitboeting zou kunnen doen verleiden. 1/3 is dan weer niet alleen in Europees-comparatief perspectief zeer uitzonderlijk – al moet natuurlijk ook rekening worden gehouden met duur van voorziene minimum- en maximumstraf, effectief opgelegde strafmaat, automatisch vs. discretionair systeem van VI, etc. (zie MAES, 2008). Het wordt ook beschouwd als té coulant, zeker voor recidivisten die de breuk van 2/3 naar 1/3 zouden zien terugvallen. De gulden middenweg van 1/2 zou dan het voordeel bieden dat het meer recht kan doen aan het rechtsgevoel van burgers/slachtoffers en nabestaanden, en misschien ook meer aanvaardbaar kan voorkomen voor magistraten die straffen opleggen, met mogelijks ook gunstige effecten op toekomstige straftoemtingspraktijk (minder ‘behoefte’ aan compensatie, en op die manier verkorting van opgelegde strafduur?; zie ook BEYENS, FRANÇOISE & SCHEIRS, 2010). In sommige gevallen zou 1/2 in principe ook meer gelegenheid/tijd bieden om de re-integratie voor te bereiden²⁰, zeker wanneer verwacht mag/kan worden dat in de toekomst meer veroordelingen in staat van herhaling in uitvoering zullen worden gebracht, nu ook buitenlandse antecedenten mee in rekening kunnen worden gebracht (zie hierover VAN DEN BERGE, 2019²¹). *Last but not least*, lijkt invrijheidstelling op 1/2 (al dan niet quasi automatisch) ook aan te sluiten bij de huidige praktijk. Sowieso is vrijstelling op 1/3 theoretisch meestal al niet mogelijk, en situeert de VI-datum zich door een cumul aan straffen (zie *infra*) ergens tussen 1/3 en 2/3²². In de praktijk wordt VI overigens vaak pas toegestaan nadat de uitgerekende VI-toelaatbaarheidsdrempel ruim is overschreden²³; al zijn daar ook praktisch-organisatorische aspecten voor aan te wijzen,

20 Zie in verband met de praktijk evenwel SCHEIRS (2014) en CAAP (2015).

21 Op grond van het Kaderbesluit 2008/675/JBZ van 24 juli 2008 kunnen volgens VAN DEN BERGE ook antecedenten in andere EU-lidstaten tot herhaling naar Belgisch recht leiden; het principe werd in art. 99bis Sw. ingevoerd door de Wet van 25 april 2014 (BS 14 mei 2014).

22 Een analyse van Samuel DELTENRE (2008) wijst onder meer uit dat gedetineerden, voorwaardelijk invrijheidgesteld in de jaren 2003-2007, toelaatbaar werden voor voorwaardelijke invrijheidstelling na ongeveer 45% van hun straf ondergaan te hebben.

23 Uit hetzelfde onderzoek van DELTENRE (2008) blijkt dat de detentietijd die effectief was ondergaan op het ogenblik van de invrijheidstelling, in elk van de bestudeerde jaren iets hoger lag dan 60%, al speelt hier in

zoals de werkbelasting van de penitentiaire psycho-sociale diensten. Hoewel verdedigbare argumenten worden aangehaald voor de vooropgestelde ½-drempel – andere auteurs kunnen de redenering eveneens volgen, maar zien het ook als een “*gemakkelijkheidsoplossing*” (SCHEIRS *et al.*, 2015: 367) –, zijn de praktische uitlopers ervan zeer onzeker, waardoor de keuze gewaagd voorkomt. Simulaties van te verwachten uitkomsten zijn niet eenvoudig en moeilijk voorspelbaar. Een voorzichtige inschatting geeft aan dat het wellicht een gunstige impact op de categorie veroordeelden met straftotaal van meer dan 3 tot 5 jaar zal hebben, zeker met een vorm van ‘van rechtswege’ toekenning van VI (zoals voorzien in het Justitieplan), om op die wijze ‘strafeinde’ te vermijden: een studie van het NICC wees uit dat van wie uit deze strafcategorie tussen 2007-2012 vrij gaat – en zij vertegenwoordigen 4 op 10 van de ‘kandidaten’ voor voorwaardelijke invrijheidstelling –, meer dan één-derde via straf-einde vrij ging (34,5%) (MAES & TANGE, 2014).

Voor andere categorieën viel (valt) eerder meer en langere vrijheidsberoving (al dan niet onder elektronisch toezicht) te verwachten. Dit geldt met name voor diegenen met een straftotaal van maximaal drie jaar, die vandaag een op het eerste gezicht veel gunstiger vrijstellingsregime genieten (zie *supra*, BEERNAERT, 2019) én bovendien via elektronisch toezicht hun straf kunnen ondergaan – vraag is in dit opzicht wat de installatie van de strafuitvoeringsrechter tegen oktober 2020 op dit vlak zal betekenen –, en ook voor wie tot tijdelijke criminele straf zou worden veroordeeld.

De cruciale vraag lijkt hier te zijn of een meer coherent en consequenter strafuitvoeringsbeleid mogelijke ‘perverse’ uitlopers van het huidige systeem kan bedwingen (cf. ‘oneigenlijk’ gebruik voorlopige hechtenis, opbod in het kader van de strafvordering en –toemeting onder invloed van actuele strafuitvoeringspraktijk). Alleszins valt te verhoppen dat strafvorderings- en toemetingsbeleid zich ook aan dergelijke nieuwe context van strafuitvoering zouden aanpassen (lees: door strafmatiging in vordering en oplegging).

Meest belangrijke – en principiële – argument *pro* ½-drempel is ongetwijfeld het streven om definitief (?) kornaf te maken met een reeds lang bekritiseerd onderscheid op niveau van de strafuitvoering tussen primair veroordeelden (of beter: primaire veroordelingen) en recidivisten (of: veroordelingen in staat van wettelijke herhaling). Het komt er op neer dat er, zolang er op het niveau van strafoplegging mogelijkheid bestaat om bij de keuze van aard en duur van de straf rekening te houden met de staat van herhaling – en zelfs dat wordt heden ten dage bekritiseerd (zie bv. ROZIE, 2019) –, er geen reden toe bestaat dit op het niveau van de strafuitvoering nogmaals te doen (zie bv. MAES, 2001; VERBRUGGEN, 2006; SCHEIRS *et al.*, 2015). Met andere woorden, het is tijd om te knappen met wat men een ‘*bestraffing in het kwadraat*!’ zou kunnen noemen (MAES, 2015), ... 15 jaar nadat ook de zogenaamde commissie-Holsters ook al tot dergelijk inzicht was gekomen.

zekere zin mogelijks ook wel een cumulatief effect van hernieuwde opsluitingen na herroeping van eerdere voorwaardelijke invrijheidstelling(en) waardoor doorheen de tijd uiteindelijk een telkens groter wordend aandeel van de totaalstraf is ondergaan. Berekeningen door het NICC voor gedetineerden die tussen 2007 en 2012 door de SURB's voorwaardelijk in vrijheid werden gesteld, wijzen op een (gemiddelde) overschrijding van de VI-toelaatbaarheidsdatum van zo'n 14,5 maand (MAES & TANGE, 2014). In percentage uitgedrukt zat een voorwaardelijk invrijheidgestelde (vrijgesteld tussen 2007-2012) volgens deze laatste studie gemiddeld ongeveer 55% van zijn (nog resterende) detentietijd uit vooraleer voorwaardelijke invrijheidstelling effectief werd toegekend en uitgevoerd.

3. OVER CUMUL VAN STRAFFEN

Niet alleen de ‘cumul’ aan tijdsvoorwaarden voor berekening van toelaatbaarheid voor VI maakt het systeem ingewikkeld. De complexiteit van de strafuitvoering wordt nog eens bijkomend geïntensifieerd doordat de tijdsvoorwaarden niet zelden gelieerd zijn aan meerdere vrijheidsstraffen die voor uitvoering worden aangeboden. Ook heeft de wetgever niet nage laten om, naast die klassieke vrijheidsstraf die ook nog eens tal van verschillende uitvoeringsmodaliteiten kan hebben, mettertijd nog diverse andere (autonome) straffen te voorzien. De werkstraf werd ingevoerd in 2002 (Wet 17 april 2002, *BS* 7 mei 2002), het elektronisch toezicht in 2014 (Wet 7 februari 2014, *BS* 28 februari 2014)²⁴ (maar tot vandaag nauwelijks gebruikt: slechts 5 keer in 2016, 26 keer in 2017 en in 39 gevallen in 2018, volgens cijfers van de drie Gemeenschappen), net zoals de autonome probatiestraf (Wet 10 april 2014, *BS* 19 juni 2014) (deze straf kent een beperkt succes, met 38 door de justitiehuisen opgevolgde mandaten in 2016, 462 in 2017; cijfers voor 2018 zijn nog niet bekend voor het ganse grondgebied), en de geldboete kent sowieso al een rijke geschiedenis.

Het systeem (van strafberekening en –uitvoering) lijkt simpel en hanteerbaar wanneer er slechts één straf in uitvoering wordt gebracht, het uitgangspunt dat de wetgever doorgaans blijkt te hanteren. De werkelijkheid is echter vaak anders, en veel gecompliceerder. Kijken we alleen nog maar enkel naar de tenuitvoerlegging van de gevangenisstraf, dan zien we al dat op een gegeven ogenblik voor eenzelfde persoon meestal meer dan één straf in uitvoering wordt gebracht (wat ook met ons systeem van uitvoering op zich te maken heeft, zie *infra*); zonder nog te spreken van andere, niet-vrijheidsberovende straffen die op dat moment in uitvoering zouden (kunnen) worden gebracht – en waarvan de uitvoering mogelijk wordt uitgesteld.

Markant is zo bijvoorbeeld dat in juni 2006 – en er is geen reden om aan te nemen dat de situatie vandaag fundamenteel anders is – van de iets meer dan 5.600 definitief veroordeelden in onze Belgische gevangenis bijna 65% meer dan één veroordeling uitzat. Iets meer dan 1 op de 10 veroordeelden zat meer dan 6 veroordelingen uit. Nog meer opvallend is dat sommige veroordelingen in uitvoering zeer ver in de tijd teruggaan, zelfs veroordelingen tot relatief korte straffen. Meer dan de helft van de veroordelingen had betrekking op een straf van maximaal 1 jaar, en daarvan dateerden er 115 uit de jaren zestig, zeventig en tachtig van vorige eeuw. De op dat ogenblik oudst in uitvoering zijnde veroordeling werd uitgesproken in 1959, toen bijna een halve eeuw geleden (zie MAES, DELTENRE & VAN DEN BERGH, 2006).

Veel, zo niet alles, heeft hier te maken met onze manier van (gecumuleerde) uitvoering van (gevangenis)straffen. De opeenvolging van het in uitvoering brengen van gevangenisstraf, het vervroegd in vrijheid stellen (met naleving van voorwaarden gedurende een proeftijd), en het herroepen van die invrijheidstelling houdt een carrousel in stand die voor ‘draai-deur-criminelen’ inderdaad maakt dat een oude veroordeling zeer lang kan worden mee-ge-sleept. Dat geldt voor één enkele veroordeling, maar *a fortiori* ook wanneer er meerdere veroordelingen in het geding zijn.

De wetgever heeft ons niet – nooit – verteld wat te doen wanneer meerdere veroordelingen (tot gevangenisstraf) voor uitvoering worden aanbevolen. Wanneer nemen die veroordelingen een aanvang, hoe berekenen we op basis van die veroordelingen de concrete datum van strafeinde en van toelaatbaarheid tot vervroegde invrijheidstelling, wat met de (eventu-

24 Vóór inwerkingtreding gewijzigd door artikelen 43-47 van de Wet van 5 februari 2016 (*BS* 19 februari 2016).

ele) aanrekening van andere hechtenistitels dan definitieve veroordeling (bv. periodes van voorhechtenis), ...? Hoe we met cumul omgaan, werd door voormalig procureur-generaal De Le Court in een circulaire (n°2/53) van 8 januari 1953 (*Exécution simultanée de diverses peines d'emprisonnement – Application de l'alinéa 2 de l'article 95 du Code Pénal*) nog omschreven als een praktijk “*généralement admis*”, met andere woorden niet wettelijk geregeld, maar steunend op gewoonte, traditie...

Die praktijk kwam (en komt er nog steeds) op neer dat, wanneer meerdere vrijheidsberovende straffen voor uitvoering in aanmerking komen, zij simultaan worden uitgevoerd. In de verbeelding worden bij dergelijke uitvoeringswijze dus op elke dag bepaalde delen van de respectievelijk in uitvoering gebrachte straffen effectief uitgevoerd (men zou het zich kunnen voorstellen als een ‘simultane pro rata’ wijze van uitvoering). Het is weliswaar niet zo dat een gedetailleerde boekhouding wordt bijgehouden van welk deel (hoeveel precies) van welke straf effectief is uitgezeten op het eind van de rit (bij invrijheidstelling), maar wel is bekend hoeveel dagen er op de *totaliteit* van de in uitvoering gebrachte straffen nog moet worden uitgezeten op het ogenblik van de vervroegde invrijheidstelling: dat is het zgn. ‘strafrestant’ (van alle in uitvoering gebrachte straffen of vroegere strafrestanten samen) dat later, bij eventuele herroeping, geheel of deels opnieuw in uitvoering kan worden gebracht.

Bijzonder relevant in deze context is dat dergelijke simultane uitvoering verhindert dat, bij vervroegde invrijheidstelling, één of meerdere vrijheidsberovende straffen volledig zou(den) zijn uitgevoerd, dit in tegenstelling tot een chronologische uitvoeringswijze, zoals bij de werkstraf bijvoorbeeld, waarbij de eerst in kracht van gewijsde getreden veroordeling ook eerst wordt uitgevoerd. Verschillende redenen liggen er volgens procureur-generaal De Le Court aan ten grondslag waarom een dergelijke ‘chronologische’ uitvoeringswijze niet wordt toegepast bij cumul van vrijheidsberovende straffen. Indien een successieve (op-eenvolgende) uitvoeringswijze zou worden gehanteerd, zou de veroordeelde ingeval van uitvoering van verschillende straffen, namelijk de verjaring van een aantal straffen kunnen genieten terwijl hij andere straffen uitzit. Verder zou een veroordeelde in dit geval ook slechts een voorwaardelijke invrijheidstelling kunnen verkrijgen na (minstens) 1/3 ondergaan te hebben van de laatst in uitvoering gebrachte veroordeling, wat, tegen de wil van de wetgever in, zou betekenen dat al de andere straffen in hun geheel zouden moeten zijn uitgezeten.

Hoewel op het eerste gezicht valabel qua argumentatie, kan men er niet om heen dat (ook) de huidige (niet-chronologische) uitvoeringspraktijk heel wat verregaande (als ‘negatief’ te catalogiseren?) consequenties met zich meebrengt. Nog los van de individuele perceptie en beleving van de veroordeelde van het feit dat met geen enkele voorgaande veroordeling ‘in het reine’ kan worden gekomen, spelen er – zeker op grond van de huidige context – alleszins in ‘technisch’ opzicht nog steeds tal van, ten aanzien van de veroordeelde, nadelige gevolgen. Eens een straftotaal van meer dan drie jaar, blijft men steeds in dit circuit van ‘+3 jaar’ circuleren (tenzij strafeinde, of definitieve invrijheidstelling na afloop van de proeftijd, werd bereikt; zie MO nr. 1814 van 27 november 2012 waarin uitdrukkelijk wordt bepaald dat ook een herroepen “(...) *strafrestant moet beschouwd worden als een vrijheidsstraf van meer dan drie jaar*”). Daaraan verbonden geldt dat voor gedetineerden tot straffen van meer dan drie jaar (soms) minder gunstige tijdsdrempels gelden dan voor gedetineerden met een straftotaal van minder dan drie jaar. De proeftijd is beduidend veel langer voor wie een straftotaal van meer dan vijf jaar heeft, met ook groter risico op nieuwe herroeping. En ongeacht de datum van veroordeling geldt dat voor specifieke categorieën van veroordeel-

den soms bijkomende regels gelden (bv. verplicht advies gespecialiseerde dienst, bijzondere voorwaarden, bijkomende motivering): men draagt dit stigma met andere woorden 'levenslang' met zich mee, niet enkel in de feiten, maar ook in de juridische praktijk. Ook op dit vlak zou kunnen worden nagedacht over verdere 'rationalisering' van de regeling van de strafuitvoeringspraktijk.

Deze complexiteit binnen de strafuitvoering wordt nog scherper gesteld wanneer bijkomend wordt nagedacht over de mogelijke cumul met andere straffen en maatregelen en diverse strafuitvoeringsmodaliteiten. Zoals al aangehaald, bestaat er naast de klassieke vrijheidsberovende straf (gevangenisstraf) en geldboete (met als niet onbelangrijk gegeven dat er een vervangende gevangenisstraf aan is gekoppeld), ook nog de autonome werkstraf, het elektronisch toezicht en de autonome probatiestraf, nog los van (de probatie gekoppeld aan) opschorting of uitstel als straftoematingsmodaliteit. Het elektronisch toezicht functioneert bovendien niet enkel als autonome straf maar is vooral gekend als uitvoeringsmodaliteit van andere maatregelen en straffen, in het bijzonder de gevangenisstraf (waarbinnen vier verschillende procedures worden onderscheiden, nl. de 'thuisdetentie', en het ET toe te staan door de gevangenisdirecteur, de Directie Detentiebeheer dan wel de SURB). Eén van de meest essentiële vraagstukken in dit kader heeft betrekking op de vraag welke straf onder welke condities binnen de uitvoering van een andere straf of maatregel kan worden uitgevoerd. Bijvoorbeeld: kan een autonome werkstraf worden uitgevoerd bij wijze van penitentiare arbeid, in het kader van een uitgaansvergunning, van een penitentiair verlof (bij uitvoering van gevangenisstraf of elektronisch toezicht als uitvoeringsmodaliteit van gevangenisstraf), in het kader van beperkte detentie of elektronisch toezicht als uitvoeringsmodaliteit van gevangenisstraf, TBS- of interneringsmaatregel, bij voorlopige of voorwaardelijke invrijheidstelling (bij uitbreiding invrijheidstelling op proef of onder toezicht), in het kader van elektronisch toezicht of probatie als autonome straf, etc.? De creativiteit kent op dit vlak geen grenzen, want de wetgever blijft kennelijk ziende blind! Instanties zoals de Justitiehuzen nemen op dit vlak standpunt in, weliswaar niet steeds gedeeld door andere actoren zoals College van Procureurs-generaal of strafuitvoeringsrechtbanken (die trouwens ook onderling van opinie durven verschillen), maar op zijn minst is er wel een geëxpliciteerde visie, gebaseerd op gezond verstand en veel pragmatiek...

4. OVER CO-EXISTENTIE VAN STRAFUITVOERINGSMODALITEIT EN AUTONOME STRAF

Het vraagstuk over cumul van straffen leidt onrechtstreeks ook tot de vraag naar de wenselijkheid *tout court* van het naast elkaar bestaan van gelijkaardige 'instrumenten' als autonome straf én als uitvoeringsmodaliteit van een andersoortige straf. Hier denken we dan onmiddellijk aan het elektronisch toezicht dat vanaf begin jaren 2000 nationaal werd geïmplementeerd als een uitvoeringsmodaliteit van gevangenisstraf en dat meer recent ook als autonome straf werd ingevoerd (zie over deze problematiek eerder ook al: MAES, 2014²⁵).

De invoering van elektronisch toezicht als autonome straf is zeker een verdedigbare optie, en dit om verschillende redenen. Elektronisch toezicht werd destijds ingevoerd en uitgebreid als een modaliteit van strafuitvoering en *niet* als aparte straf, om *net-widening* te voorkomen, d.w.z. om te vermijden dat elektronisch toezicht in de plaats zou treden van andere alternatieven, veeleer dan de gevangenisstraf zou vervangen. Daarom werd toepas-

25 Onderstaande uiteenzetting herneemt grotendeels de eerder in MAES (2014) uitgewerkte argumentatie, maar houdt daarbij ook rekening met gewijzigde tijdsvoorwaarden en toekomstperspectieven inzake de installatie van de alleenzetelend strafuitvoeringsrechter.

sing van elektronisch toezicht pas mogelijk bij veroordeling tot en uitvoering van effectieve gevangenisstraf. Maar *net-widening* kan nooit helemaal worden vermeden. Het is niet ondenkbaar dat rechters vroeger veroordeelden tot gevangenisstraf om uiteindelijk elektronisch toezicht te krijgen, daar waar zij probatie of werkstraf als té lichte straf ervaarden; of dat zelfs langere gevangenisstraffen werden uitgesproken, net om de (volledige) uitvoering ervan onder elektronisch toezicht te vermijden. De werkstraf was ook al geruimere tijd voorzien als autonome straf. Waarom zou de rechter bij zijn strafkeuze dan niet mogen kunnen beschikken over de bijkomende mogelijkheid van het elektronisch toezicht? Door elektronisch toezicht als aparte straf in het Strafwetboek op te nemen, komt de gevangenisstraf niet langer centraal te staan als quasi enig mogelijke straf. Het Strafwetboek laat de rechter duidelijk zien dat naast gevangenisstraf ook andere straffen mogelijk zijn. Voor elektronisch toezicht als autonome straf bestaan er met andere woorden redelijke argumenten pro²⁶.

De vraag rijst echter of elektronisch toezicht op verschillende niveaus tegelijkertijd kan functioneren, namelijk zowel in de fase van de straftoemeting, als in de fase van de strafuitvoering als een *frontdoor*-alternatief (cf. omzetting gevangenisstraffen tot en met drie jaar in elektronisch toezicht). En die vraag moet ontkennend worden beantwoord. In de concrete uitvoeringspraktijk kan dit immers tot resultaten leiden die voor discussie vatbaar zijn, omdat verschillen in de straftoemeting niet, of alleszins onvoldoende, tot uiting komen in de latere fase van de strafuitvoering.

Wanneer de thans bestaande regels van de strafuitvoering worden toegepast, geeft dit volgend beeld. Wie vandaag veroordeeld wordt tot een effectieve gevangenisstraf van één jaar, ondergaat in de praktijk twee maanden elektronisch toezicht, en wordt nadien voorlopig invrijheidgesteld (zie MO ET/SE-2 van 17 juli 2013 inzake elektronisch toezicht; Nota van de minister van Justitie d.d. 16 mei 2017 inzake voorlopige invrijheidstelling; drie maanden volgens de ‘tijdelijk’ opgeschorte termijnen uit de MO nr. 1817 van 15 juli 2015 inzake voorlopige invrijheidstelling). Wie door de strafrechter tot elektronisch toezicht veroordeeld wordt (autonome straf), tot één jaar bijvoorbeeld, staat minstens vier maanden onder elektronisch toezicht. Na één derde van de straf van elektronisch toezicht ondergaan te hebben (in dit geval dus na 4 maanden) kan het openbaar ministerie de uitvoering ‘schorsen’ en geldt een proeftijd voor de resterende duur van de straf²⁷.

Volgens dit scenario wordt wie een ‘lichtere’ straf door de rechter krijgt opgelegd (elektronisch toezicht), in de praktijk – naar uitvoering toe – dus niet minder zwaar gestraft dan wie tot een strengere straf (nl. gevangenisstraf) is veroordeeld, wel integendeel. De samenhang tussen straftoemeting en -uitvoering lijkt hier dan ook danig zoek te geraken. Samen met Annie DEVOS, administrateur-generaal van de *Administration générale des Maisons de Justice* (AGMJ) van de *Fédération Wallonie-Bruxelles*, zijn we dezelfde mening toegedaan dat, conceptueel gezien, “(...) *une mesure d'exécution ne peut être elle-même une peine, tout comme*

26 Zie voor een positie *contra* elektronisch toezicht als autonome straf, evenwel het standpunt van de ‘commissie Holsters’ (Eindverslag, deel I, p. 55-56).

27 Artikel 45 van de Potpourri II-wet (2016) wijzigt artikel 8 van de Wet van 7 februari 2014 (dat een artikel 37quater invoegt in het Sw.) als volgt: “§ 4. Als de straf onder elektronisch toezicht drie maanden bedraagt of overschrijdt, wordt de veroordeelde vanaf de uitvoerlegging door de bevoegde dienst voor het elektronisch toezicht ingelicht over de mogelijkheid tot het aanvragen van een schorsing van de controle met elektronische middelen na een derde van de strafduur. De veroordeelde kan vanaf het moment dat hij aan de tijdsvoorwaarden voldoet een schriftelijk verzoek tot toekenning van deze schorsing indienen bij het bevoegde openbaar ministerie.”

le travail d'intérêt général a été supprimé comme condition probatoire quand a été instaurée la peine de travail autonome." (NEDERLANDT, 2014: 446²⁸)

Of er sprake is van een evenwichtige balans tussen straftoemeting en –uitvoering zal ook opnieuw bekeken moeten worden bij de toekomstige heroriëntatie van de strafuitvoering. Een duidelijke beleidskeuze lijkt zich op te dringen, en kan grofweg twee richtingen uitgaan, nl.: behoud van elektronisch toezicht als autonome straf, maar afbouw voor 'kort'-gestraften op het niveau van de strafuitvoering (hoogstens als *back door*-strategie), of afschaffing van elektronisch toezicht als autonome straf en enkel het behoud ervan op het niveau van de strafuitvoering, een optie die meer strookt met eerder aangenomen wetgevende opties (WERV); wijziging Voorlopige Hechteniswet) en een grotere coherentie tussen de verschillende fasen van de strafrechtsbedeling garandeert.

5. BIJ WIJZE VAN CONCLUSIE... ENKELE WENSEN

Voor die nabije toekomst, hebben we nog een aantal wensen... De strafuitvoering heeft behoefte aan vereenvoudiging, transparantie, coherentie...! De praktijk die de tenuitvoerlegging van de gevangenisstraf, maar ook andere straffen behelst, dient wettelijk geregeld te zijn om op die manier voldoende rechtszekerheid te garanderen. Naast verdere verwetelijking is eveneens codificatie vereist, en is het wenselijk dat, simultaan met de uitwerking van een nieuw Strafwetboek en een Wetboek van Strafprocesrecht, de werkzaamheden in functie van een Wetboek van Strafwetboek met rasse schreden worden voortgezet, in één en dezelfde beweging, volgens een gedeelde visie en met oog voor onderlinge coherentie. Die strafuitvoering slaat ook op technische en moeilijke aspecten zoals strafbecijfering en vraagstukken over cumul, binnen eenzelfde strafsoort (*intra*-) en/of van verschillende soorten straffen (*inter*-). De denkoefening belandt niet enkel het federale niveau aan, maar ook, meer en meer, dit van de Gemeenschappen, gelet op de veelheid aan bevoegdheden die hen de laatste decennia en jaren zijn toegekend (hulp- en dienstverlening aan justitiabelen en gedetineerden, justitiehuisen, elektronisch toezicht, ...). De toekomst is uitdagend, niet zonder valkuilen en hindernissen, maar ook bezaaid met kansen, op doorgedreven samenwerking...²⁹ Wellicht is het raadzaam niet (enkel) meer te spreken over 'detentie-', wél over 'strafuitvoeringstrajecten'.

REFERENTIES

Literatuur

- BEERNAERT, M.-A. (2011). Les paradoxes du droit belge de l'exécution des peines. In Y. CARTUYVELS, C. GUILLAIN & FR. TULKENS (Eds.). *La peine dans tous ses états, Hommage à Michel van de Kerchove* (pp. 191-200). Brussel: Larcier.
- BEERNAERT, M.-A. (2019). *Manuel de droit pénitentiaire*. Limal: Anthernis.
- BEERNAERT, M.-A., & DE BÉCO, R. (2012). Un désastreux avant-projet de loi en matière de récidive et de libération conditionnelle. *Journal des tribunaux*, 131, 661-663.

28 Gerefereerd wordt aan de bijlagen bij het verslag namens de Commissie voor de Justitie, door Mevr. Sophie DE WIT, *Parl. St.*, Kamer, 2013-2014, nr. 53-1042/005.

29 Niet toevallig is voorliggende bijdrage in belangrijke mate mee geïnspireerd op recent door het NICC geïnitieerd onderzoek, in samenwerking met actoren zowel binnen als buiten de FOD Justitie, naar de thematiek van 'Strafberekening en uitvoering van straffen in België'.

- BEERNAERT, M.-A., & VANDERMEERSCH, D. (2019). La loi du 5 mai 2019 insérant dans le Code pénal un article 55bis: un nouvel essai manqué pour pallier les discriminations épinglées par la Cour constitutionnelle en matière de récidive. *Journal des tribunaux*, 138(6778), 490-492.
- BEYENS, K., DAEMS, T., & MAES, E. (Eds.) (2014). *Exit gevangenis? Werking van de strafuitvoeringsrechtbanken en de wet op de externe rechtspositie van veroordeelden tot een vrijheidsstraf* [reeks *Panopticon Libri*, nr. 6]. Antwerpen/Apeldoorn: Maklu.
- BEYENS, K., FRANÇOISE, C., & SCHEIRS, V. (2010). Les juges belges face à l'(in)exécution des peines. *Déviance et Société*, 34(3), 401-424.
- CAAP (2015). *L'offre de service faite aux personnes détenues dans les établissements pénitentiaires de Wallonie et de Bruxelles, Synthèse 2013-2014*.
- Commissie 'Strafuitvoeringsrechtbanken, externe rechtspositie van gedetineerden en straf-toemeting' (Commissie-Holsters) (2003). *Eindverslag. Deel I (Algemene Inleiding – Strafuitvoeringsrechtbanken en externe rechtspositie van gedetineerden)*. Brussel: FOD Justitie.
- DELTENRE, S. (2008). *Des commissions de libération conditionnelle aux tribunaux d'application des peines: analyse de l'impact des libérations conditionnelles et libérations provisoires en vue d'éloignement sur la population pénitentiaire* (Mémoire de stage IFA). Brussel: FOD Justitie.
- DG EPI (2017). *Jaarverslag 2016*. Brussel.
- FUNCK, J.-F. (2018). Libération conditionnelle : les nouvelles périodes de sûreté. *Cahiers du Crid&p*, n°2. Verkregen op 10 december 2019, via <https://uclouvain.be/fr/instituts-recherche/juri/cridep/actualites/liberation-conditionnelle-les-nouvelles-periodes-de-surete.html>.
- GEENS, K. (2015). *Het Justitieplan. Een efficiëntere justitie voor meer rechtvaardigheid*. Brussel: FOD Justitie.
- HOFFMANN, C., & NEDERLANDT, O. (2014). L'exécution des peines à l'heure de la traçabilité. In A. JACOBS & A. MASSET (Eds.). *Actualités de droit pénal et de procédure pénale* (pp. 287-376). CUP (vol. 148). Brussel: Larcier.
- JONCKHEERE, A. (2009a). L'informatisation des maisons de justice: une réponse à l'enjeu d'uniformisation du travail social?. In B. BERNARD (Ed.). *Le management des organisations judiciaires* (pp. 137-152) (Les dossiers de performance publique). Brussel: Larcier.
- JONCKHEERE, A. (2009b). Les assistants de justice aux prises avec SIPAR, un outil de gestion informatique. *Pyramides*, 1(17), 93-109.
- JONCKHEERE, A. (2016a). L'activité des commissions de probation dans le cadre de l'exécution des peines. *Revue de droit pénal et de criminologie*, 96(12), 1304-1323.
- JONCKHEERE, A. (2016b). L'informatique dans la tourmente de la 6ème réforme de l'Etat. *Pyramides*, 2013/2 – 2014/1(26-27), 87-106.
- LEGROS, R. (1993). La peine incompressible. *Journal des tribunaux*, 112(5682), 469-471.
- MAES, E. (2000). Het wettelijk kader: korte historiek, inhoud en commentaren. In J. GOETHALS & M. BOUVERNE-DE BIE (Eds.). *Voorwaardelijke invrijheidstelling: wetgeving, predictie en begeleiding* (pp. 1-57). Gent: Academia Press.
- MAES, E. (2001). Naar een nieuwe wettelijke regeling van de voorwaardelijke invrijheidstelling in België? Enkele beschouwingen over de voorwaardelijke invrijheidstelling en de mogelijke oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken. *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 22(6), 541-570, err. 23(2), 187.
- MAES, E. (i.s.m. DELTENRE, S. & VAN DEN BERGH, W.) (2006). *Strafbecijfering en -uitvoering in België anno 2006. Analyse van de actuele praktijk en voorstelling van enkele alternatieve denkpistes (onderzoeksnota, nr. 18)*. Brussel: Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie.
- MAES, E. (2008). "Komen criminelen te vroeg vrij?" Over suggestieve vragen en de zoektocht naar genuanceerde antwoorden in verband met de tijdsvoorwaarden voor voorwaardelijke invrijheidstelling. *Fatik, Tijdschrift voor Strafbeleid en Gevangeniswezen*, 26(119), 4-11.

- Maes, E. (2010). Evoluties in punitiviteit: lessen uit de justitiële statistieken. In I. Aertsen, K. Beyens, T. Daems & E. Maes (Eds.). *Hoe punitief is België?* [reeks Panopticon Libri, nr. 2] (pp. 43-83). Antwerpen/Apeldoorn: Maklu.
- MAES, E. (2014). Elektronisch toezicht als autonome straf. Een maat voor niets, zelfs een bedreiging voor een evenwichtige strafuitvoering? *Fatik: Tijdschrift voor Strafbeleid en Gevangeniswezen*, 31(141), 25-29.
- MAES, E., & TANGE, C. (2014). Langgestrafte veroordeelden in de SURB-wachtkamer voor voorwaardelijke invrijheidstelling. 'En attendant Godot?'. In K. BEYENS, T. DAEMS & E. MAES (Eds.). *Exit gevangenis? Werking van de strafuitvoeringsrechtbanken en de wet op de externe rechtspositie van veroordeelden tot een vrijheidsstraf* [reeks Panopticon Libri, nr. 6] (pp. 97-131). Antwerpen: Maklu.
- MAES, E. (2015, 2 juli). *Een blik op de nieuwe regeling van externe rechtspositie van veroordeelden tot vrijheidsberovende straf*. Presentatie op de themalunch 'Een nieuwe visie op het strafbeleid?'. Leuven: LINC, KU Leuven.
- NEDERLANDT, O. (2014). La surveillance électronique comme peine autonome et comme modalité d'exécution des peines? Présentation et commentaire de la loi du 7 février 2014. *Journal des tribunaux*, 133(6568), 441-446.
- NEDERLANDT, O., & MOREAU, Th. (2017). Évolution dans le champ de l'exécution des peines depuis la loi pot-pourri II. In M.-A. BEERNAERT & BOSLY, H. (Eds.). *La loi pot-pourri II, un an après* (pp. 275-352). Brussel: Larcier.
- PIETERS, F. (2007). De wetten betreffende de strafuitvoeringsrechtbanken en de externe rechtspositie van veroordeelden: Mayday, Mayday? *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 28(4), 41-56.
- SCHIEERS, V. (2014). De strafuitvoeringsrechtbank en het moeilijke evenwicht tussen het streven naar re-integratie en het inschatten van het risico op recidive. In K. BEYENS, T. DAEMS & E. MAES (Eds.). *Exit gevangenis? Werking van de strafuitvoeringsrechtbanken en de wet op de externe rechtspositie van veroordeelden tot een vrijheidsstraf* [reeks Panopticon Libri, nr. 6] (pp. 133-154). Antwerpen/Apeldoorn: Maklu.
- SCHIEERS, V., BECKMANN, M., BEYENS, K., DE RIDDER, S., KENNES, PH., ROOSEN, M., & VANHOUCHE, A.-S. (2015). De atleet in minister Koen Geens. Penologische reflecties bij zijn justitieplan. *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 36(4), 361-374.
- VAN DEN BERGE, Y. (2019). Het Belgische strafrecht: veel aandacht voor de vrijheidsbeneming en de vrijheidsbeperking. *Nullum Crimen. Tijdschrift voor straf- en strafprocesrecht*, 14(1), 1-28.
- VAN DEN BERGE, Y. & VERBRUGGEN, F. (2014). Langzaam maar onzeker: het wettelijk kader voor een geleidelijke terugkeer naar de maatschappij. In K. BEYENS, T. DAEMS & E. MAES (Eds.). *Exit gevangenis? Werking van de strafuitvoeringsrechtbanken en de wet op de externe rechtspositie van veroordeelden tot een vrijheidsstraf* [reeks Panopticon Libri, nr. 6] (pp. 31-74). Antwerpen/Apeldoorn: Maklu.
- VERBRUGGEN, F. (2006). "Ceci n'est pas une récidive": wettelijke herhaling en de tijdsvoorwaarde bij voorwaardelijke invrijheidstelling. *Fatik: Tijdschrift voor Strafbeleid en Gevangeniswezen*, 24(109), 20-25.

Wetgeving

- Wet 5 maart 1998 betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en tot wijziging van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen door de wet van 1 juli 1964 ("VI-wet"), *BS* 2 april 1998.
- Wet 18 maart 1998 tot instelling van de commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling ("Wet VI-commissies"), *BS* 2 april 1998.

Wet 17 april 2002 tot invoering van de werkstraf als autonome straf in correctionele zaken en in politiezaken, *BS* 7 mei 2002.

Wet 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten (“Wet externe rechtspositie (WERV)”), *BS* 15 juni 2006.

Wet 17 maart 2013 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek en van de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, *BS* 19 maart 2013.

Wet 7 februari 2014 tot invoering van het elektronisch toezicht als autonome straf, *BS* 28 februari 2014.

Wet 10 april 2014 tot invoering van de probatie als autonome straf in het Strafwetboek en tot wijziging van het Wetboek van strafvordering en de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, *BS* 19 juni 2014.

Wet 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen inzake justitie (“Potpourri II”), *BS* 19 februari 2016.

Wet 4 mei 2016 houdende internering en diverse bepalingen inzake Justitie, *BS* 13 mei 2016.

Wet 21 december 2017 tot wijziging van diverse bepalingen met het oog op de invoering van een beveiligingsperiode en tot wijziging van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis voor wat de onmiddellijke aanhouding betreft, *BS* 11 januari 2018.

Wet 5 mei 2019 tot invoering van een artikel 55bis in het Strafwetboek, wat de herhaling betreft, *BS* 28 mei 2019.